

Interjú a Falukonferencia megálmodójával. Kovács Teréz és a falvak helyzete Magyarországon

HORECZKI RÉKA: tudományos munkatárs; ELKH KRTH Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22; horeczki.reka@krth.hu; <http://orcid.org/0000-0003-3131-681X>

A IX. Falukonferencia nagy múltú rendezvény, melynek előéletéről és jövőjéről kérdeztem a Falukonferencia sorozat elindítóját, Kovács Terézt. A Regionális Kutatások Központjának¹ volt kutatója, jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának professor emeritája; a Demográfia és Szociológia Doktori Iskola még aktív tagja. Kutatási témái a vidékfejlesztés, az átalakuló mezőgazdaság társadalmi kérdései, a területfejlesztés, a faluszociológia, a városszociológia, a délvidéki magyar kisebbség. Tudományos munkássága több mint kétszáz közleményt jegyez, félezer hivatkozással.

Kovács Teréz: Megilletődve állok itt, amikor a Falukonferenciákról és a Falukonferencia kötetekről beszélhetek. A kezdet 1991-re tehető, a rendszerváltás után vagyunk, tele várakozással, lelkesedéssel; azt hittük, hogy egy jobb világ következik. Az első Falukonferencia címe épp ezért Válság és Kiút lett. Már akkor láttuk, hogy a rendszerváltásnak lesznek vesztesei is és éppen a falvak soraiból kerül ki nagy részük. Az előadások alaptémája a mezőgazdaság volt. Ezzel messze nem akartuk a falusi térségek válságát a mezőgazdasággal azonosítani, csupán ki szerettük volna venni a magunk részét abból a vitából, akkor immár bő két éve folyt a föld körül. Az előadók (köztük mezőgazdászok, közigazdászok és szociológusok) sajátos szemszögből közelítették meg a mezőgazdaságnak egy-egy válságterületét és keresték helyenként az abból kivezető utakat.

Horeczki Réka: Az első konferencia után két évvel már szervezték a következőt, hogyhogy sorozattá formálódott ez a rendezvény?

K. T.: Nem úgy terveztem, hogy sorozat lesz ebből a konferenciából, de a legközelebbi apropója az első konferenciának az volt, hogy Enyedi György, (aki 1983-ban megalakította a Regionális Kutatások Központját elsőként a szovjet blokk országaiban) volt a főigazgató, de 1991-ben sajnos leköszönt erről a pozíciójáról majd Illés Iván lett az utódja. Tehát a kezdetekben Enyedi Györgynek szeretnünk volna tisztelegni ezzel a konferenciával. Munkássága elején ő is a

mezőgazdasággal foglalkozott és az 1980-ban megjelent Falvaink sorsa című könyve ma is alapmű azok számára akik azzal a korrall foglalkoznak. A második Falukonferencia címe Kiút a válságból, 1993-ban volt.

H. R.: A második Falukonferencia címében sokkal optimistább hangot ütött meg – a rendezvénye milyen gazdasági-társadalmi környezetben zajlott?

K. T.: 1992-1993-as évek a mezőgazdaságból élők legkritikusabb éveit voltak. 1993-ban 750 ezer munkanélküli volt Magyarországon, ennek közel a fele a mezőgazdaságból került ki. Drámai átalakulás zajlott le a falun, nemcsak a nagyüzemek szüntek meg, hanem az ún. második gazdaság is, amelyben az akkori falusi lakosság döntő része vett részt. A szocialista piac ahová a magyar termékek korábban áramlottak, fizetéseképtelenné vált. A mezőgazdaság piaci átalakulása nagyon gyorsan zajlott le, amely mélyreható változásokat hozott az ottélők számára. Ezt a folyamatot próbálták az előadók bemutatni ezen a tudományos ülésen.

H. R.: Hogyan folytatódott tovább a rendezvénysorozat?

K. T.: A harmadik 1995-ben a Mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig címet viselte. Ezen a konferencián már meghívtunk egy külföldi előadót, és az utána következők is úgy kerültek meghirdetésre, hogy egy-egy külföldi előadó beszélt a saját országa vidékéről. Az első előadó Philip Lowe² volt, aki az angol vidékről tartott előadást. A későbbiekben aztán megismerkedhettünk az ír, a francia, a finn és a lengyel vidékkel is. A témaválasztást indokolta, hogy a vidékfejlesztés nemcsak a falusiak érdeke, hanem a városiaké és végül is az egész társadalomé is. A városi lakosság a turizmus, a kikapcsolódás, a pihenés céljából mennek vidékre, és elvárják, hogy ott egészséges, kulturált környezetet, szép tájat találjanak. A negyedik falukonferencia 1997-ben került megrendezésre a Fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig címmel. Megtartása fontos időpontra esett; a parlament által elfogadott területfejlesztési és területrendezési törvényben a vidékfejlesztés, a területfejlesztés új elemeként jelent meg. Ugyanakkor EU-csatlakozásunk felgyorsulása során is egyre inkább felértékelődött a vidékfejlesztés, amelyet az elkövetendő három konferencián is vizsgáltunk. 2000-ben az Integrált vidékfejlesztés, 2003-ban A vidéki Magyarország az EU csatlakozás előtt, 2007-ben a Vidéki Magyarország az EU csatlakozás után címmel hirdettük meg a konferenciákat. Kilenc év szünet után 2017-ben volt a Végletek vidéken a nyolcadik Falukonferencia, de ezt már nem én szerveztem.

H. R.: Milyen volt a konferencia szervezése, mekkora „stáb” segítette a munkát?

K. T.: Az első hét falukonferenciát jómagam szerveztem, persze rengeteg technikai segítséget kaptam az RKK-tól. Konferenciát szervezni nem könnyű dolog – ma sem az – de nekünk talán még nehezebb volt a helyzetünk, mint a mai szervezőknek. Egyetlen egy emailcím se volt, mobiltelefon se volt, a lakásomban nem volt vezetékes telefon, csak a munkahelyemen volt vonalas telefon. De mindannyian lelkesek voltunk és az első falukonferencia vége felé megszületett a gondolat, hogy ezt folytatni kell. Kellenek az ilyen rendezvények, a közös gondolkodás. Így alakult, hogy a Falukonferencia a szakma találkozójává vált.

H. R.: A konferencia kézzel fogható produktumai a kötetek, amelyek a KRTK RKI könyvtárában bárki számára hozzáférhetőek, valamint online is elérhetőek³.

K. T.: Igen, minden konferencia után kötetek is születtek. Még abban az évben, mindenki aki leadta előadásának írásos változatát, annak tanulmánya megjelent a kötetben. Úgy gondolom, hogy ezek a tanulmányok nagyon fontosak még ma is. Akkoriban az események nagyon gyorsan és radikálisan zajlottak le. A kortárs kutatók megörökítették azokat az eseményeket úgy, ahogyan ők akkor látták, amiből sokat tanulhatunk ma is.

Az első kötetben megnéztem, hogy kik írtak és öt olyan személyt találtam, akik a IX. Falukonferencia valamelyik napján is elő fognak adni: Kovács Katalin, Pálné Kovács Ilona, Kovács Dezső, Kovács Teréz és Hajdú Zoltán.

H. R.: Visszagondolva hogyan értékeli a konferencia-sorozatot, mi a véleménye a IX. Falukonferenciáról?

K. T.: Nagyon fontosnak tartom, hogy a rendszerváltás utáni vidékkutató generáció tagjai éveken keresztül összejöttek, hogy bemutassák, megvitassák a vidék legidősebb problémáit. 1993-ban Illés Iván főigazgató egyik összeövetelünk alkalmával azt mondta, hogy a falukonferenciák az RKK legnagyobb rendezvényei. Az akkori falukonferenciák általában 100-120 fő részvételével egy szakmai találkozó, együttlét és közös gondolkodás színterei voltak. Mivel az előadók le is írták azt amit elmondtak és mi kötetbe szerkesztettük a tanulmányokat, így hozzájárultak ahhoz, hogy az utánuk következő generáció is lásson valamit abból a világból, aminek nem volt a részese. Ennek hiányában azt a kort csak mai szempontból

nézve tudnánk értelmezni. Örültem annak is, hogy kilenc év szünet után 2017-ben Pécssett sor került a VIII. Falukonferencia megtartására, sajnos az ott elhangzott előadások kötetbe szerkesztésére már nem került sor. Viszont nagy öröm számomra, hogy a IX. Falukonferenciára is sor került és itt már a kötet is megszületik. Egy kutató számára nincs nagyobb öröm, mint látni azt, hogy az amit elkezdett, kollégái nélküle is tudják folytatni.

H. R.: Hogyan értékeli a mai magyar vidék helyzetét? Találtak a falvak kiutat a válságból?

K. T.: A mai vidék a rendszerváltás utáni helyzethez képest is nagyon megváltozott. Ugyanazok a tendenciák jelennek meg nálunk is mint Nyugat-Európában, csak éppen megkésve és a megkészettségéből fakadóan kicsit azért másképpen. Ezt pedig abban lehetne megragadni, hogy nagyon lecsökkent a vidék termelő szerepe és megnőtt a szolgáltató funkciója. A földhasználat mezőgazdasági jellege továbbra is fennmaradt, bár az elmúlt 30 évben egyre nagyobb területeket vontak ki a mezőgazdasági művelés alól, aminek oka az ipari- és lakosági építkezés, infrastrukturális beruházások. Angliában például 1945-ben olyan törvényt hoztak, hogy magánépítkezés céljára mezőgazdasági területet nem lehet művelés alól kivenni és belterületté nyilvánítani. Ez a törvény ott azóta is érvényben van.

Fontos kiemelni, hogy a magyar falvakban már az 1970-es népszámlálás alkalmával többen dolgoztak az iparban, mint a mezőgazdaságban. Mára már a foglalkoztatás területén további nagyfokú átalakulás történt a szolgáltatások irányába. Ezeket a tendenciákat nemcsak a falusiak, hanem a városiak is alakítják. A városiak elindították a szuburbanizációt, Budapest és a nagyobb városok környékén, majd a dzsentrifikációt is, de azt már a városoktól távoli területeken hajtották végre. Ennek során közép-és felsőközép osztálybeliek jelennek meg az elnéptelenedő, előregedő, de szép természeti környezetben lévő falvakban. Akik ott felvásárolták az üresen álló házakat és vállalkoznak, vagy második otthonot hoznak létre. Ezzel párhuzamosan a falusi turizmus különféle formái, főleg a gasztronómia és fesztiválturizmus soha nem látott népszerűségnek örvend vidéken. Ez a gyors átalakulási folyamat új problémákat vet fel, például az őslakosok és a beköltözők közötti konfliktusokat, amelyek jórészt az eltérő életstílus, magatartásminták és nagyon eltérő egyéni életstratégiák összegyeztetlenségére vezethetők vissza.

H.R.: Mit tanácsol a X. Falukonferencia leendő résztvevőinek, előadóinak?

K. T.: Azt, hogy végezzenek szisztematikus empirikus kutatásokat a falvakban és szerezzenek ismereteket azokról a folyamatokról és emberi sorsokról amelyek ma jellemzik az ottélő embereket és közösségeket. Kutatásaikból készítsenek konferencia előadásokat, majd azt írják meg tanulmány formában is. Ehhez az is kell, hogy ma is legyen/legyenek falukonferencia szervezők; az ő feledatuk az, hogy megoldják, hogy a konferencia előadásokból kötet is legyen.

Jegyzetek

¹ A Regionális Kutatások Központjának történelméről bővebben: http://rkk.hu/hu/az_rki/az-intezet-bemutatasa.html

² Philip Lowe a Newcastle Egyetem professzora volt (1950.03.29.-2020.02.17.)

³ http://www.rkk.hu/hu/kiadvanyok/magyar_nyelvu_kiadvanyok_falukonferencia_kotetek/falukonferencia_1_.html